

Trestní minulost a rozhodování o vině s ohledem na zásadu presumpce neviny

Criminal History and Deciding on Guilt with Regard to the principle of Presumption of Innocence

TIMON SVOBODA¹

Abstrakt

Příspěvek se zabývá problematikou znalosti trestní minulosti obviněného při rozhodování o jeho vině za jiný trestný čin. Tato znalost může negativně ovlivnit subjektivní přesvědčení osob rozhodujících o vině obviněného, což činí překážky ve vztahu k důslednému naplňování zásady presumpce neviny. Autor se snaží nalézt vhodné řešení tohoto problému *de lege ferenda*, přičemž se inspiroje v angloamerickém právním systému.

Klíčová slova

presumpce neviny, trestní minulost, subjektivní přesvědčení, kognitivní zkreslení

Abstract

The paper deals with the issue of knowledge of the accused's criminal history when deciding on his guilt for another criminal act. This knowledge can negatively affect the subjective beliefs of the persons deciding on the guilt of the accused, which creates obstacles in relation to the consistent fulfillment of the principle of the presumption of innocence. The author tries to find a suitable solution to this *de lege ferenda* problem, taking inspiration from the Anglo-American legal system.

Key words

presumption of innocence, criminal history, subjective beliefs, cognitive distortion

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/1-02>

Úvod

Presumpce neviny znamená, že obviněný je považován za nevinného, dokud jeho vina není prokázána zákoným způsobem. Je zárukou objektivního postoje k obviněnému v průběhu trestního řízení.²

¹ Mgr. Timon Svoboda, MAAARS advokáti s.r.o.

² CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Princip presumpce neviny. Stát a právo*. 1964, č. 10, s. 133.

Znalost trestní minulosti obviněného však může ovlivnit subjektivní přesvědčení orgánů činných v trestním řízení o jeho vině. Zásada presumpce nevinoty proto funguje jako protiváha přirozených myšlenkových pochodů osob rozhodujících o vině obviněného, které mohou být ovlivněny v důsledku tzv. kognitivních zkreslení (zkreslujících efektů). Kognitivní zkreslení na straně orgánů činných v trestním řízení představují významný problém, neboť mohou vést k předčasnému utvoření názoru o vině, k zacházení s obviněným jako vinným a případně i k odsouzení nevinné osoby.

V důsledku tzv. efektu pořadí (*primacy effect*) má totiž na celkový dojem největší vliv informace, kterou osoba rozhodující o vině obdrží jako první.³ Proto existuje riziko předčasného zformování vnitřního přesvědčení soudce na podkladě prvotních informací, které o obviněném získá.⁴ Jestliže jednou z těchto informací bude záznam o trestní minulosti obviněného, může to mít na další průběh řízení podstatný vliv. Nesprávný prvotní úsudek je nadto složité opravit s ohledem na tzv. konfirmační zkreslení (*confirmation bias*), podle kterého mají lidé tendenci interpretovat důkazy tak, aby podporovaly jejich původní přesvědčení.⁵ Přitom ani profesionální soudci nejsou vůči takovým kognitivním zkreslujícím efektům imunní.⁶

Presumpce nevinoty do kognitivních procesů nabývání subjektivního přesvědčení o vině obviněného vnáší potřebnou míru objektivity tak, aby subjektivní přesvědčení orgánů činných v trestním řízení nebylo projevem jejich libovůle, ale aby se zakládalo na nutnosti překonání překážek kladených zásadou presumpce nevinoty pomocí hodnocení objektivních důkazů.⁷ Z opačného pohledu, není-li vina jednoznačně prokázána, musí orgán činný v trestním řízení rozhodnout ve prospěch obviněného, byť v rozporu se svým subjektivním přesvědčením.⁸ Právě překonání rozporu mezi požadavkem vyplývajícím z presumpce nevinoty na straně jedné a subjektivním přesvědčením na straně druhé slouží k dosažení závěru, který je v souladu s objektivní realitou.⁹ Subjektivní přesvědčení musí být pojato na základě shromážděných důkazů. Nelze připustit opačný postup, kdy důkazy jsou opatřovány a hodnoceny podle již nabytého subjektivního přesvědčení.

V případě několikrát soudně trestaného recidivisty však může být pro orgány činné v trestním řízení přirozeně složitější přistupovat k němu objektivně a zachovat jeho právo na presumpci nevinoty, neboť si mohou utvořit názor, že se takový recidivista dopustil

3 ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1995, s. 718.

4 PUDILOVÁ, Anežka. *Formální důkazní břemeno státního zástupce v trestním řízení*. Praha, 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Vedoucí práce Tomáš Gřivna. S. 143.

5 OSWALD, M. E., GROSJEAN, S. *Confirmation Bias*. In: POHL, R. F. *Cognitive Illusions. A Handbook on Fallacies and Biases in Thinking, Judgement and Memory*. Hove: Psychology Press, 2004, s. 79.

6 BENNETT, Mark W. *Confronting Cognitive "Anchoring Effect" and "Blind Spot" Biases In Federal Sentencing: a Modest Solution For Reforming a Fundamental Flaw*. *The Journal of Criminal Law and Criminology*. 2014, vol. 104, no. 3, s. 503. Viz též nálezy Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 2726/14, bod 63. odůvodnění.

7 FENYK, Jaroslav. *Důkazní břemeno a trestní řízení*. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016, s. 72.

8 SUCHOMEL, Jaroslav. *Ještě jednou k otázce presumpce nevinoty*. *Právník*. 1967, roč. 106, č. 6, s. 506, 509.

9 ČISAŘOVÁ, op. cit., s. 138.

další trestné činnosti. Předmětem tohoto článku je zamyšlení nad možnostmi odstranění překážek naplňování presumpce nevin, které jsou způsobeny tím, že osoby rozhodující o vině obviněného jsou seznámeny s jeho trestní minulostí.

Trestní minulost obviněného a rozhodování o vině

Vyjma případů, kdy skutková podstata trestného činu předpokládá spáchání téhož nebo jiného trestného činu v minulosti, nebo předchozí odsouzení za takový trestný čin, není zpravidla trestní minulost obviněného pro posouzení jeho viny relevantní. V určitých případech může posloužit k dokreslení osobnosti obviněného, která spolu s dalšími důkazy může vést k závěru, že obviněný spáchal skutek, který je mu kladen za vinu. Zásadně tyto okolnosti mají vliv až na rozhodování o trestu, nicméně z toho důvodu se soud s těmito okolnostmi seznámit musí. Taková znalost ale nesmí nahrazovat prokázání viny učiněné na základě důkazů vztahujících se k projednávanému skutku.

Při ukládání trestu soud přihlíží zejména k dosavadnímu způsobu života pachatele, k osobě pachatele a k přitěžující okolnosti předchozího odsouzení za trestný čin.¹⁰ Na všechny tyto okolnosti má trestní minulost obviněného vliv. Její posouzení je v souladu s presumpcí nevin, neboť trest je ukládán výrokem, který navazuje na výrok o vině.

Trestní minulost obviněného je však často nutné zkoumat již na počátku trestního řízení. Posouzení spáchání jiného trestného činu je důležité z hlediska promlčení trestní odpovědnosti.¹¹ V případě trestných činů, které v kvalifikované skutkové podstatě podmiňují užití vyšší trestní sazby opětovným spácháním trestného činu nebo předchozím odsouzením za trestný čin, má taková okolnost vliv na posouzení potřeby nutné obhajoby již v přípravném řízení.¹² Ke zkoumání trestní minulosti obviněného dochází také v případě rozhodování o uložení předstižné vazby,¹³ neboť předchozí páchaní trestné činnosti odůvodňuje obavu z jejího opakování.¹⁴ V tomto případě je zkoumání trestní minulosti obviněného rovněž v souladu s presumpcí nevin, neboť se netýká otázky viny. Z hlediska naplnění účelu předstižné vazby nelze vyčkávat, až bude jisté, že obviněný zopakuje trestnou činnost, pro kterou je stíhán.¹⁵

ESLP ve věci *Bikas* proti Německu potvrdil, že po odsouzení pachatele platnost presumpce nevin končí a v řízení o uložení sankce lze brát v potaz trestní minulost odsouzeného jako součást posouzení jeho charakterových vlastností. Toto posouzení se však nesmí rovnat stanovení viny za jiný trestný čin.¹⁶

10 § 39 odst. 1 a 2 tr. zák. a § 42 písm. q) tr. zák.

11 § 34 odst. 4 písm. b) tr. zák.

12 § 36 odst. 3 tr. řádu ve spojení např. s § 149 odst. 2 písm. e) tr. zák. nebo § 283 odst. 2 písm. b) tr. zák.

13 § 67 písm. c) tr. řádu.

14 VICHEREK, Roman. *Důvody vazby. Trestní právo*. 2012, č. 9, s. 22.

15 *Nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2006, sp. zn. I. ÚS 356/05.*

16 *Rozsudek ESLP ze dne 25. 1. 2018 ve věci Bikas proti Německu ke stížnosti č. 76607/13.*

Hodnocením trestní minulosti obviněného v souvislosti s rozhodováním o vině se zabýval také Ústavní soud. Nalezl, že z hlediska presumpce nevinny nesmí v postupu orgánů činných v trestním řízení nic naznačovat tomu, že předjímají výsledek trestního řízení na základě negativního hodnocení obviněného. Zejména to platí v případech, kdy vyvozují skutkové závěry z povahových rysů obviněného a z jeho předchozí trestné činnosti, které však pro posouzení konkrétního projednávaného skutku nemají žádný význam. Fakt, že obviněný má podle evidence Rejstříku trestů sklony k násilné trestné činnosti, nevypovídá nic o tom, zda se předmětného skutku skutečně dopustil. Posuzování těchto okolností při vyhodnocování viny je proto v rozporu s čl. 40 odst. 2 Listiny. Je však potřeba odlišit fázi rozhodování o trestu, při němž je hodnocení osoby obviněného přípustné.¹⁷ Proto v jiném svém rozhodnutí Ústavní soud uvedl, že v otázkách trestání, jako je rozhodování o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, je naopak přihlídnutí k trestní minulosti odsouzeného nezbytné pro reálné posouzení rizika nevedení řádného života po propuštění.¹⁸

Problém spočívá v tom, že s ohledem na shora uvedené je soud na základě studia spisu s trestní minulostí obviněného seznámen již před rozhodováním o jeho vině. Z hlediska vnitřního přesvědčení soudu o vině obviněného může mít tato znalost na rozhodování o vině významný vliv (zejména v důsledku shora popsaných kognitivních zkreslení), ač se fakticky nemusí vůbec týkat viny obviněného za konkrétní projednávaný trestný čin.¹⁹

Řešení problému informovanosti o jiné trestné činnosti obviněného při rozhodování o vině lze nalézt v angloamerickém právním systému, kde je řízení dvoufázové a dělí se na rozhodování o vině a na rozhodování o trestu.²⁰ Existence tohoto systému je dána přítomností laického prvku v angloamerickém soudnictví. V řízeních před porotními soudy je rozhodování o vině svěřeno porotcům, jimž nesmí být prezentována žádná z okolností týkající se trestní minulosti obviněného. Tomu napomáhá i tzv. sekvestrace poroty, tj. její izolace za účelem zamezení vlivu masových sdělovacích prostředků na utváření úsudku jednotlivých porotců.²¹ Okolnosti trestní minulosti obviněného jsou brány v úvahu až v navazující fázi rozhodování o uložení trestu soudcem poté, kdy porota shledá vinu obviněného.²² Proto se podle Thayera angloamerické trestní řízení vždy odlišovalo od trestního systému jiných zemí tím, že nedovolovalo odsoudit obviněného na základě spáchání jiných trestných činů. V angloamerickém trestním řízení je možné odsoudit

17 Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 2726/14.

18 Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2022, sp. zn. I. ÚS 147/22.

19 Naproti tomu Repík považuje za bezproblémové, pokud se soud zabývá předchozím odsouzením obviněného při rozhodování o otázce viny za nový trestný čin, pokud slouží jen k dokreslení případu a vina je prokázána na základě jiných důkazů. Za problematickou považuje naopak jen situaci, kdy soud vezme v úvahu trestnou činnost, za kterou obviněný dosud odsouzen nebyl. (REPÍK, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002, s. 181.)

20 FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA, T. a kol. Trestní právo procesní. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 914, 920.

21 HERCZEG, Jiří. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, s. 243.

22 Viz nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 2726/14; FENYK, CÍSAŘOVÁ, GRIVNA, Trestní právo procesní, s. 914, 921.

obviněného jen na základě důkazů, které se týkají přímo trestné činnosti, pro kterou je obviněný souzen.²³

V našem soudním systému je však angloamerický model patrně nepoužitelný, protože soud musí být s informacemi o trestní minulosti obviněného předem seznámen nejen z hlediska rozhodování o uložení trestu, ale v určitých případech i z hlediska posuzování viny. Jak jsem již naznačil, je tomu tak zejména při posuzování otázky promlčení trestní odpovědnosti za dříve spáchaný trestný čin. Protože jde o otázku podstatnou z hlediska viny obviněného, orgány činné v trestním řízení budou muset posoudit, zda později spáchaný trestný čin mohl přerušit běh promlčecí doby ve vztahu k dříve spáchanému trestnému činu podle § 34 odst. 4 písm. b) tr. zák. Stejně tomu je v případě, kdy skutková podstata vyžaduje spáchání jiného trestného činu. Zejména jde o potřebu posuzování opětovného spáchání některých trestných činů.²⁴ (Podobně je tomu při posuzování viny za trestný čin, z jehož skutkové podstaty vyplývá hodnocení spáchání či nespáchání trestného činu jinou osobou, typicky u různých forem trestné součinnosti.)²⁵ Spáchání jiného trestného činu se v těchto případech posuzuje jako předběžná otázka. Předběžné otázky jsou takové otázky, které sice nejsou předmětem řízení, ale jejichž zodpovězení je předpokladem rozhodnutí ve věci.²⁶ V souladu s § 9 odst. 1 tr. řádu orgány činné v trestním řízení vždy samy posuzují otázku viny obviněného. Proto je-li zodpovězení otázky spáchání jiného trestného činu důležité pro posouzení viny obviněného, pak si ji orgány činné v trestním řízení musejí posoudit samy, ať už byl jiný trestný čin předmětem jiného trestního řízení, nebo nebyl.

Podle některých autorů je tento přístup problematický.²⁷ Převažuje však názor, že takový postup, kdy orgán činný v trestním řízení vyhodnotí v rámci předběžné otázky spáchání jiného trestného činu obviněného, není v rozporu s presumpcí neviny. Hlavním důvodem je skutečnost, že účinky vyřešení takových předběžných otázek jsou omezeny pouze na konkrétní trestní řízení.²⁸ Podle Vojtuše konstatování spáchání trestného činu v rámci předběžné otázky není v rozporu s presumpcí neviny, protože v rámci předběžné otázky není posuzována vina obviněného, ale pouze spáchání jiného trestného činu. „Spáchat trestný čin“ sice znamená naplnit všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, ale „vina“ je pojem širší. Pro posouzení viny pachatele za spáchaný trestný čin není podstatné jen to, zda trestní odpovědnost vznikla, ale i to, zda případně později nezanikla. Vina je souhrnem všech podmínek trestní odpovědnosti. Je závěrem o odpovědnosti osoby za její jednání, které naplnilo znaky trestného činu, vyvozeným bez důvodných pochybností v trestním řízení.²⁹

23 THAYER, J. B. *The Presumption of Innocence in Criminal Cases*. *The Yale Law Journal*. 1897, vol. 6, no. 4, s. 192.

24 Např. § 140 odst. 3 písm. h) tr. zák.

25 Např. § 366 odst. 1 tr. zák.

26 JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 24.

27 REPÍK, op. cit., s. 182.

28 SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 76.

29 VOJTUŠ, František. *Spáchanie trestného činu ako predbežná otázka*. *Právnik*. 2020, roč. 159, č. 10, s. 756-759.

Také podle Nejvyššího soudu jsou „vina“ a „spáchání trestného činu“ dvě odlišné skutečnosti s odlišnými právními následky.³⁰ K posouzení spáchání nového trestného činu v promlčecí době v rámci předběžné otázky Nejvyšší soud uvedl, že „není rozhodné, kdy bylo pro nový trestný čin zahájeno trestní stíhání, podstatné je, že z okolností soudy shromážděných bylo bezpochyby dovozeno, že došlo k jeho spáchání. Skutečnost, zda byl nový trestný čin ‚spáchán‘, posuzují totiž soudy jako předběžnou otázku dle ust. § 9 odst. 1 tr. ř. [...] K tomu je třeba připomenout, že podle názoru Nejvyššího soudu není posuzování této otázky jako předběžné podle § 9 odst. 1 tr. ř. na překážku ústavní zásada [presumpce nevin]y. Jde totiž o otázku rozhodnou pro vedení řízení, bez jejíhož zodpovězení před tím, než je o vině pachatele pravomocně soudem rozhodnuto, by v řadě případů mohl být zmařen účel trestního řízení.“³¹

Z těchto důvodů musí orgány činné v trestním řízení v množství případů přihlížet k trestní minulosti obviněného, což v našem právním prostředí může činit překážku zakotvení angloamerického dvoufázového modelu rozhodování o vině a trestu. Nelze se však spoléhat pouze na profesionalitu soudců. Jak vyplývá z nálezu Ústavního soudu, samotná profesionalita soudců nemůže zabránit tomu, aby k porušení presumpce nevin v tomto ohledu došlo.³²

Pokud bychom uvažovali například o možnosti, že by o vině a o trestu rozhodoval odlišný soud (popř. soud v jiném obsazení), patrně by mohlo dojít ke kolizi se zásadou rychlosti a hospodárnosti řízení. De lege ferenda by bylo možné uvažovat alespoň o takovém modelu, který by zaručoval, že v případech, kdy to není z hlediska skutkové podstaty trestného činu nezbytné, by se informace o trestní minulosti obviněného k soudci až do fáze rozhodování o trestu nedostaly. Listiny s těmito informacemi, jako je například opis z evidence Rejstříku trestů, by mohl státní zástupce se spisem předávat soudu například v zapečetěné obálce. Podobně je součástí soudního spisu zapečetěný protokol o hlasování soudního senátu.³³

Problém by nastal v případě, že by soud měl přezkoumávat otázku promlčení trestní odpovědnosti, vyřešenou jinými orgány v přípravném řízení. Takový přezkum by pravděpodobně mohl provést jen na výslovnou žádost obviněného, na základě které by soud mohl do zapečetěných listin nahlédnout. Dalším problémem je skutečnost, že součástí obžaloby musí být též návrh na uložení trestu s uvedením jeho druhu a výměry

30 Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 4. 4. 1974, sp. zn. Tpjf 28/73.

31 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2007, sp. zn. 3 Tdo 584/2007. Na druhou stranu striktní rozlišování pojmů „vina“ a „spáchání trestného činu“ a umožnění konstatování spáchání trestného činu při posouzení předběžné otázky naráží na judikaturu ESLP. V nedávném rozsudku ve věci *Kangers proti Lotyšsku* ESLP judikoval, že došlo k porušení presumpce nevin, když vnitrostátní soud odsoudil stěžovatele za opakování trestného činu řízení pod vlivem alkoholu. V době jeho odsouzení za tento opakovaný trestný čin však o prvním trestném činu (jehož spáchání bylo předpokladem pro posouzení otázky opakovaného spáchání tohoto trestného činu) stále probíhalo řízení před jiným soudem. Podle ESLP měl vnitrostátní soud vyčkat na rozhodnutí jiného soudu o původním trestném činu. (Rozsudek ESLP ze dne 14. 3. 2019 ve věci *Kangers proti Lotyšsku* ke stížnosti č. 35726/10.)

32 Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 2726/14, bod 63. odůvodnění. Viz též BENNETT, op. cit., s. 503.

33 § 58 odst. 4 tr. řádu.

a odůvodnění použití určité trestní sazby.³⁴ Tento problém by bylo možné řešit jediné tak, že konkrétní výměru trestu by státní zástupce navrhoval až po prokázání viny v hlavním líčení, což nás navrácí k myšlence na zavedení dvoufázovosti rozhodování o vině a trestu, čímž by věc zřejmě nebylo možné vyřídit bez prodloužení řízení v podobě odročení hlavního líčení. Pro posouzení kolize se zásadou rychlosti řízení je třeba zvážit, zda by takové prodloužení bylo „přiměřené“ sledovanému cíli, když zásada rychlosti řízení je v čl. 6 odst. 1 EÚLP vyjádřena jako právo na projednání věci „v přiměřené lhůtě“. Domnívám se, že je-li cílem důslednější ochrana presumpce nevin, mohlo by jít o prodloužení přiměřené.

Závěr

Podle Stuckenberga zásada presumpce nevin zamezuje tomu, aby se z trestního procesu stal pouhý rituál s předem pojatým výsledkem, čím chrání samou podstatu trestního řízení.³⁵ O významu presumpce nevin svědčí její zakotvení v samostatném odstavci 2 čl. 6 EÚLP. Je proto důležité snažit se o co nejdůslednější naplňování této zásady a její ochranu před negativními faktory, jako je vliv znalosti trestní minulosti obviněného na subjektivní přesvědčení osob rozhodujících o jeho vině. Proto pokládám za nutné vést diskusi o možnostech řešení tohoto problému.

Shora jsem dospěl k závěru, že při rozhodování o vině obviněného v mnoha případech není možné se vyhnout znalosti informací o jeho trestní minulosti. Tyto informace jsou nadto potřebné zejména z hlediska rozhodování o trestu. Nelze se však spoléhat pouze na profesionalitu soudců, která není zárukou toho, že jejich subjektivní přesvědčení o vině nemůže být znalostí trestní minulosti obviněného negativně ovlivněno.

De lege ferenda jsem se snažil nalézt vhodnou variantu, jak zásadu presumpce nevin proti těmto vlivům ochránit. Nedospěl jsem však k jednoznačnému řešení, neboť shora nastíněné varianty by mohly narážet na jiné zásady trestního procesu, zejména na zásadu rychlosti a hospodárnosti řízení. Vzhledem k tomu tento článek předkládám nikoliv jako konkrétní návrh řešení dané problematiky, ale jako příspěvek do diskuse o jejím řešení.

Přikláním se však k názoru, že presumpce nevin je hodna důslednější ochrany.

Literatura

ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1995, 863 s. ISBN 80-85605-35-x.

BENNETT, Mark W. Confronting Cognitive "Anchoring Effect" and "Blind Spot" Biases In Federal Sentencing: a Modest Solution For Reforming a Fundamental Flaw. *The Journal of*

³⁴ § 177 písm. c) a d) tr. řádu.

³⁵ STUCKENBERG, Carl-Friedrich. Who is Presumed Innocent of What by Whom? *Criminal Law and Philosophy*. 2014, vol. 8, no. 2, s. 312.

Criminal Law and Criminology. 2014, vol. 104, no. 3, s. 489–534. (Dostupné také z: <https://www.jstor.org/stable/44113399>.)

CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Princip presumpce nevinoty. *Stát a právo*. 1964, č. 10, s. 127–145.

FENYK, Jaroslav. Důkazní břemeno a trestní řízení. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016, s. 67–74. ISBN 978-80-7502-185-4.

FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Tomáš GRIVNA a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 952 s. ISBN 978-80-7598-306-0.

HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. Praha: Leges, 2013, 288 s. ISBN 978-80-87576-50-2.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.

OSWALD, Margite E. and Stefan GROSJEAN. Confirmation Bias. In: POHL, R. F. *Cognitive Illusions. A Handbook on Fallacies and Biases in Thinking, Judgement and Memory*. Hove: Psychology Press, 2004, s. 79–96. ISBN 1-84169-351-0.

PUDILOVÁ, Anežka. *Formální důkazní břemeno státního zástupce v trestním řízení*. Praha, 2019. Disertační práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Vedoucí práce Tomáš Grivna.

REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, 263 s. ISBN 80-86199-57-6.

SOTOLÁŘ, Alexander, František PÚRY a Pavel ŠÁMAL. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, 468 s. ISBN 80-7179-350-7.

STUCKENBERG, Carl-Friedrich. Who is Presumed Innocent of What by Whom? *Criminal Law and Philosophy*. 2014, vol. 8, no. 2, s. 301–316. (Dostupné také z: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/crimlpy8&i=301>.)

SUCHOMEL, Jaroslav. Ještě jednou k otázce presumpce nevinoty. *Právník*. 1967, roč. 106, č. 6, s. 504–512.

THAYER, James Bradley. The Presumption of Innocence in Criminal Cases. *The Yale Law Journal*. 1897, vol. 6, no. 4, s. 185–212. (Dostupné také z: <https://doi.org/10.2307/780722>.)

VICHEREK, Roman. Důvody vazby. *Trestní právo*. 2012, č. 9, s. 14–24. ISSN 1211-2860.

VOJTUŠ, František. Spáchaní trestného činu jako předbežná otázka. *Právník*. 2020, roč. 159, č. 10, s. 745–746. ISSN 0231-6625.